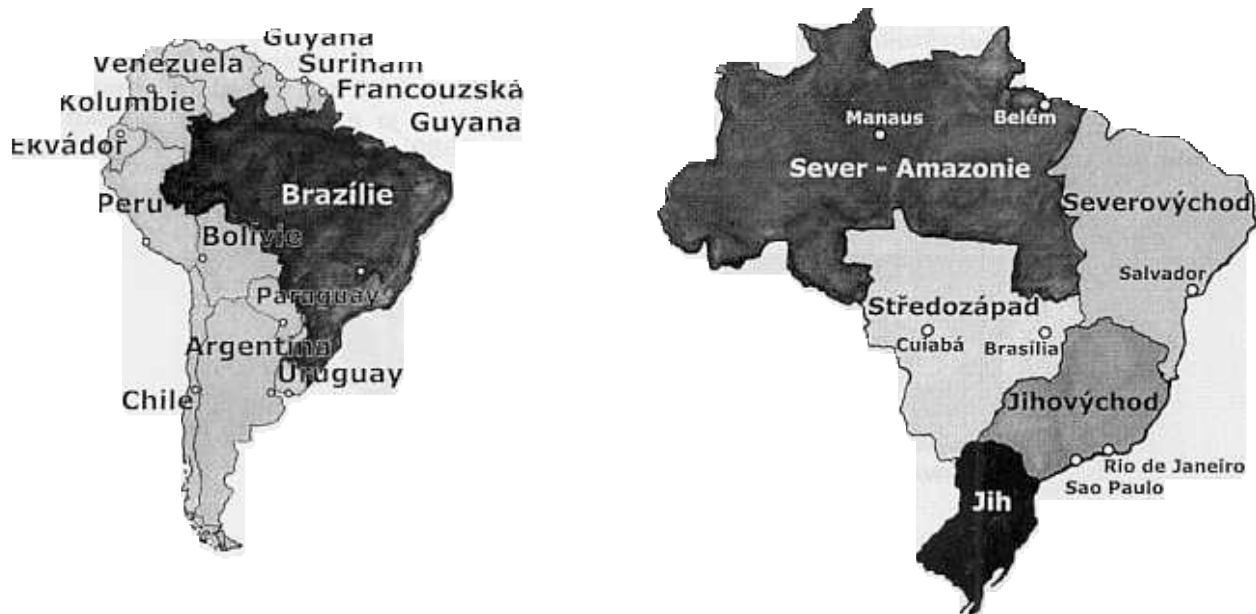

Pracovní list k programu BRAZÍLIE – Amazonka v rytmu samby Verze pro gymnázia (učitel)

A. Mapa Jižní Ameriky a Brazílie:

B. Brazílie:

oficiální název: Brazílská federativní republika (*República Federativa do Brasil*)

hlavní město: Brasília

úřední jazyk: portugalština

měna: brazilský reál (BRL) = 100 centávů

rozloha: 8.544.418 km² (108 x větší než Česká republika)

5. největší země světa

počet obyvatel: 190.010.647

složení obyvatelstva: Brazilci 54 %, mestici a mulati 39 %, černoši 6 %, Asiaté, indiáni 1 %

hustota zalidnění: 21 obyvatel/km²

gramotnost: 83,3 %

státní zřízení: federativní republika

hlava státu: prezident

hlavní náboženství: křesťanství 91,4 %

největší a nejrozvinutější země Jižní Ameriky

HDP: 1.556 miliard USD, 62 % služby, 29 % průmysl, 9 % zemědělství

vývoz: železná ruda, káva, kakao, tabák, cukr, dopravní prostředky

dovoz: stroje, chemické výrobky, ropa

zemědělství: káva, kakao, maniok, citrusy, banány, sója, cukrová třtina, fazole, kukuřice, rýže, brambory, kaučuk

chov: převážně skotu, ovce, drůbež

průmysl: výroba automobilů a letadel, výroba surového železa a oceli, rafinerie ropy, výroba hnojiv a plastů, potravinářský, textilní, obuvnický, gumárenský, papírenský, dřevozpracující
největší průmyslovou oblastí je jihovýchod, především stát São Paulo, v němž je soustředěna více než polovina veškerého průmyslu země

těžba nerostných surovin: černé uhlí, hnědé uhlí, ropa, zemní plyn, železná ruda, mangan, chrom, olovo, wolfram, nikl, zinek, uran, zlato, stříbro, bauxit, cín, antimon, fosfáty, kobalt, slída, niob

nejvyšší hora: Pico da Neblina (3.014 m)

nejdelší brazilská řeka, zároveň největší řeka světa: Amazonka

čas k SEČ: -3 až -6 hodin (3 časová pásma)

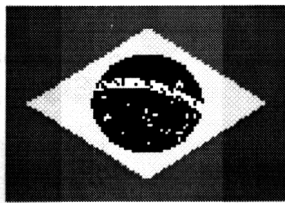
biomy vyskytující se v Brazílii: tropický deštný les, subtropický deštný les, savana

klima: rovníkový pás, tropický pás, subtropický pás

sousedí téměř se všemi jihoamerickými státy (Francouzská Guyana, Surinam, Guyana, Venezuela, Kolumbie, Peru, Bolívie, Paraguay, Uruguay, Argentina), výjimkou jsou Ekvádor a Chile

vlažku navrhl malíř Decio Vilares, ve středu vlajky je modrý kruh, ve kterém je 27 bílých hvězd pěti různých velikostí (symbolem 27 brazilských států a 5 brazilských regionů); kruh je protnut bílou stuhou se zeleným nápisem *Ordem e Progresso* (Pořádek a pokrok); zelená barva vlajky symbolizuje přírodní bohatství země a kouzlo brazilských pralesů, žlutá barva představuje zlato, díky kterému vznikla v Brazílii celá řada významných měst

ve státním znaku je pěticípá hvězda ve státních barvách (zelené a žluté), ve středu hvězdy je modrý kruh se souhvězdím Jižního kříže, obvod kruhu lemuje 27 stříbrných hvězd, které symbolizují 27 spolkových států; hvězdu lemují po stranách zelené ratolesti kávy (vlevo) a tabáku (vpravo), které představují dva významné produkty země 19. století; meč mezi dvěma dolními cípy symbolizuje spravedlnost; na modré stuze je napsán název Brazílské federativní republiky a datum jejího vyhlášení (15. listopadu 1889)

Brazilská státní vlajka

Brazilský státní symbol

C. Historie osídlení země:

v minulosti byla Brazílie největší portugalskou kolonií

22. dubna 1500 přistál jako 1. u brazilských břehů portugalský námořní kapitán Pedro Álvares Cabral

novou zemi pojmenoval „Terra de Vera Cruz“ = Země pravého kříže

1531 začali připlouvat první osadníci, portugalská kupci, kteří se začali zaměřovat na obchod se vzácným dřevem pau brasil

podle tohoto dřeva dostala země nový název Brazílie

v 17. století zachvátila zemi zlatá horečka, která přilákala další osadníky

v letech 1538 – 1888 bylo do Brazílie dovezeno 3,5 milionů otroků převážně z rovníkové Afriky

7. září 1822 se Brazílie stala nezávislým císařstvím

15. listopadu 1889 byla svržena monarchie a vyhlášena federativní republika

D. Brazilské regiony a státy:

Brazilskou federativní republiku tvoří 26 spolkových států a 1 federativní distrikt, ve kterém se nachází hlavní město státu Brasília

těchto 27 celků je rozčleněno do 5 různých regionů:

1. **Sever - Amazonie** (státy: Acre, Rondônia, Amazonas, Roraima, Amapá, Pará, Tocantins)
2. **Severovýchod** (státy: Bahia, Piauí, Maranhão, Ceará, Rio Grande do Norte, Paraíba, Pernambuco, Alagoas, Sergipe, Pernambuco)
3. **Středozápad** (státy: Mato Grosso, Mato Grosso do Sul, Goiás, federální distrikt Distrito Federal)
4. **Jihovýchod** (státy: Minas Gerais, Espírito Santo, Rio de Janeiro, São Paulo)
5. **Jih** (státy: Paraná, Santa Catarina, Rio Grande do Sul)

E. Významná brazilská města:

Brasília

hlavní město Brazílie (v pořadí již třetí – 1. Salvador 1549 - 1763, 2. Rio de Janeiro 1763 – 22. dubna 1960)

o výstavbu se zasloužil brazilský prezident českého původu Juscelino Kubitschek de Oliveira vybudováno plánovitě v letech 1956 – 1960

leží na náhorní plošině v Centrální brazilské vysočině

v roce 1822 se zrodila myšlenka na vybudování nového hlavního města, k realizaci projektu však došlo až v roce 1954

od roku 1987 je Brasília zařazena na seznamu UNESCO
město je významné a jedinečné zejména díky své nápadité architektuře; nejznámějšími budovami jsou: budova Kongresu, Catedral Metropolitana
na výstavbě se podíleli: architekt Oscar Niemeyer, zahradní architekt Burle Marx a urbanista Lúcia Costu

Rio de Janeiro

hlavním městem státu Rio de Janeiro
v letech 1763 - 1960 hlavním městem Brazílie
turisticky nejnavštěvovanější místa: Socha Ježíše Krista Vykupitele stojící na vrcholku Corcovado; Cukrová homole, stadion Maracanã – největší fotbalový stadion na světě, pláž Copacabana, proslulý karneval

São Paulo

hlavním městem státu São Paulo
jihovýchod je největší průmyslovou oblastí (především stát São Paulo), v němž je soustředěna více než polovina veškerého průmyslu země
22 milionů obyvatel
největší město Brazílie, zároveň největším městem Jižní Ameriky
město přistěhovalců, žijí zde četné etnické skupiny z celého světa

Manaus

hlavní město Amazonie
poblíž města dochází k soutoku Rio Negro a Rio Solimões, spojené řeky tvoří Amazonku
Rio Negro a Rio Solimões mají rozdílné složení a barvu vody

Belém

hlavní město státu Pará
leží nedaleko delty Amazonky
významnou dopravní křižovatkou s největším přístavem na Amazonce

Salvador

1. hlavní město Brazílie (1549 – 1763)
„černošské“ město
centrem capoeiry a afrického náboženského kultu candomblé
do místního přístavu bylo v letech 1538 – 1888 dovezeno nejvíce afrických otroků

F. Amazonka:

délka: 7.062 km

povodí Amazonky zaujímá plochu: 7.180.000 km²

největší řekou světa

protéká Amazonskou nížinou, která leží mezi dvěma vysočinami Guayanskou na severu a Brazílskou na jihu

na území Amazonské nížiny nalezneme největší oblast tropického deštného lesa na světě

v Amazonce žijí vzácné druhy ryb, jako je například: arapaima velká – pro svůj vzhled často přezdívaná živoucí fosílie, inie amazonská, piraně dravá, elektrický úhoř

G. Tropický deštný les:

vždy zelený zalesněný biot vyskytující se převážně v rovníkových oblastech, ve kterých panuje celoročně vlhké klima

srážky se v těchto místech pohybují mezi 2 000 mm až 12 000 mm za rok, což je způsobeno tzv. intertropickou konvergenční zónou, tedy pásmem nízkého tlaku vzduchu v blízkosti rovníku

tropický deštný les má velmi složitou vertikální strukturu

dělíme jej do čtyř základních rostlinných pater:

1. Přízemní bylinné patro:

- o tvoří jej jednoleté semenáčky, nejrůznější druhy bylin, trávy, kaprad'orosty a mechorosty

2. Keřové patro:

- o sahá do výšky 5 až 30 metrů
- o tvoří jej stromky nižšího řádu, stínomilné rostliny, koruny lián, mladé dosud nevzrostlé stromy vrchního patra

3. Stromové patro:

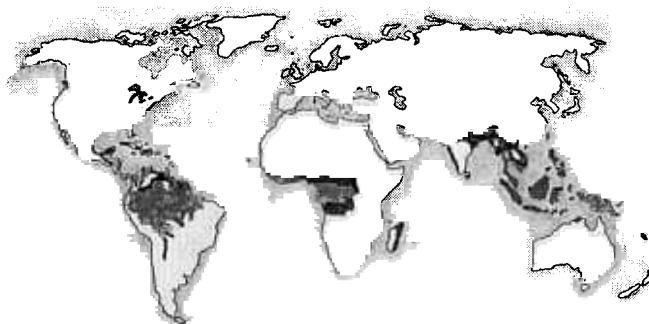
- o sahá do výšky 30 – 50 metrů nad zemí
- o je tvořeno korunami vysokých stromů
- o díky souvislému větvení, dostatečnému množství světla a dostatku potravy zde žije většina živočichů (např.: papoušci ara, tukan velký, tamarin pestrý, kotul veverkovitý, lenochod tříprstý...)

4. Vrchní stromové patro:

- o sahá do výšky 75 metrů nad zemí
- o stromy giganti jsou vhodným místem pro hnízdění dravců (např.: vzácná harpyje pralesní, největší orel na světě)

tropický deštný les nalezneme po celém světě: Austrálie, jihovýchodní Asie, Indie, Madagaskar, západní a střední Afrika, některé karibské ostrovy, střední Amerika, Jižní Amerika

TROPICKÉ DEŠTNÉ LESY SVĚTA

H. Záplavový deštný les:

v Amazonské nížině nalezneme celou řadu rozmanitých lesních typů jedním z nich je i jedinečný ekosystém záplavového deštného lesa některé části džungle zastihují sezónní záplavy, které promění přízemní patro v řeku rostliny a stromy na takových místech musí svůj život přizpůsobit jak životu na suchu, tak ve vodě hladina řek může v některých místech stoupnout až o 20 metrů a záplavy trvají i 10 měsíců

I. Oblast Amazonie a tropický deštný prales:

v Jižní Americe se nachází největší oblast tropického deštného lesa na světě Amazonský deštný les zaujímá plochu 6 milionů km² z velké části leží v Brazílii, zasahuje také do sousední Bolívie, Peru, Ekvádoru, Kolumbie, Venezuely, Guyany, Surinamu a Francouzské Guyany téměř polovina léků, které dnes běžně užíváme, pochází z tropického deštného lesa → i proto je nesmírně důležité pralesy chránit, řada druhů nebyla doposud popsána a nevíme, která rostlina ukrývá vzácné látky proti dnes nevyléčitelným chorobám Amazonský tropický deštný les se přezdívá „Plíce Země“ → tato oblast je totiž největším zdrojem kyslíku na naší planetě

J. Kácení tropických deštných lesů:

přes obrovský význam tropických deštných lesů dochází k jejich rozsáhlé likvidaci vzácné druhy dřevin se těží jako zdroj paliva nebo výrobního materiálu do pralesů pronikají nové silnice, které mají ulehčit přístup těžkým strojům při těžbě dřeva a také nerostných surovin odlesňováním získávají místní obyvatelé prostor pro chov dobytka na mnoha místech dochází k vypalování deštných lesů pro získání nové zemědělské půdy, která je úrodná pouze pár let → půda tropického deštného lesa je velice chudá na živiny, za 2 – 3 roky tak drobní zemědělci musí svá políčka pro neúrodu opustit a vypálit další kus pralesa důsledkem těchto změn je celá řada problémů ekologického charakteru, jako je globální oteplování, ubývání živočišných a rostlinných druhů, z nichž mnohé nebyly lidmi vůbec objeveny, hubení indiánských kmenů a jejich kultur a mnoho dalšího

K. Pojmy k vysvětlení:

Epifyt

Epifyty jsou organismy rostoucí na žijících rostlinách, ale na rozdíl od parazitů, se vyživují samy a druhé rostlině nikterak neublíží (např.: bromélie, orchideje)

Parazitismus

vztah dvou organismů, z něhož jeden organismus (parazit) profituje a druhý na něj doplácí (hostitel)

parazity mohou být rostliny i živočichové, např.: fíkovník, tasemnice

Symbióza

vědecký termín označující jakékoli soužití dvou a více organismů; často se používá jen v jeho zúženém smyslu označující soužití oboustranně výhodné (např.: mořská rybka klaun očkátý a sasanka)

Biodiverzita

biologická rozmanitost, různorodost; rozmanitost organismů na všech úrovních organizace druhů, populací i společenstev

nejrozmanitějším ekosystémem na planetě Zemi je tropický deštný les

Favela

označení pro brazilské chudinské čtvrti

favele nalezneme po celé Brazílii, první favele v okolí Rio de Janeira vznikly koncem 19. století v největší favele Rio de Janeira žije přes 160.000 lidí

Brazílie je zemí s nízkými příjmy a velmi nedostatečnou sociální politikou → život lidí je v této zemi opravdu strastiplný

chudí lidé si budují na pokrajích měst i v jejich centru favele – přeplněné čtvrtě s budkami z lepenek, plastových desek, plechu i cihel
cizince potulujícího se po zdejších ulicích může potkat téměř cokoliv - loupežné přepadení i smrt

favele ovládají drogové gangy, jejichž členy jsou z velké části děti, které se většinou nedožijí ani dospělosti

ve favelách často dochází k ozbrojeným střetům s policisty, ale i mezi jednotlivými gangy navzájem

L. Brazilská fauna a flóra:

Anakonda velká (*Eunectes murinus*)

kmen: strunatci, **třída:** plazi, **řád:** šupinatí, **podřád:** hadi, **čeleď:** hroznýšovité
dorůstá délky 6 – 10 metrů a může vážit až 250 kg

nejtěžším hadem na světě

žije hlavně v mokřadech, v blízkosti vody (např.: Pantanal, Amazonie)

Papoušci ara (*Ara ararauna, ara chloroptera, ara macao*)

kmen: strunatci, **třída:** ptáci, **řád:** papoušci, **čeleď:** papouškovité

žijí v tropických deštných lesích v Jižní Americe

na seznamu kriticky ohrožených druhů → výnosným zbožím na ilegálním trhu se zvířaty

Tukan obrovský (*Rhamphastos toco*)

kmen: strunatci, **třída:** ptáci, **řád:** šplhavci, **čeleď:** tukanovité

zobák tukana velkého je rozdělen přepážkami, které jsou vyplněné vzduchem, může měřit až 19 cm

hnízdí v dutinách stromů

Harpyje pralesní (*Harpia harpyja*)

kmen: strunatci, **třída:** ptáci, **řád:** dravci, **čeleď:** jestřábovité

největší orel na světě, měří 85 cm, váží 4 – 9 kg

vlivem kácení tropického deštného lesa je tento druh kriticky ohrožen

Lenochod tříprstý (*Bradypus tridactylus*)

kmen: strunatci, **třída:** savci, **řád:** chudozubí, **čeleď:** lenochodovité tříprstí

specializace na život v korunách stromů

většinu času prospí, jen v ranních hodinách šplhá za potravou (listy)

pohybuje se maximální rychlostí 2 m/s

Kajman brýlový (*Caiman crocodilus*)

kmen: strunatci, **třída:** plazi, **řád:** krokodýli, **čeleď:** aligátorovití
aktivní hlavně v noci, loví hady, ryby, obojživelníky a ptáky
všechny druhy krokodýlů mají průhlednou mžurku – speciální víčko, které chrání oči
v okamžiku, kdy je kajman pod vodou

Kapybara (*Hydrochaeris hydrochaeris*)

kmen: strunatci, **třída:** savci, **řád:** hlodavci, **podřád:** morčatovci, **čeleď:** kapybarovití
největší hlodavec na světě
výborný plavec a potápěč
žije v blízkosti vod, ve skupinách několika jedinců

Ledvinovník západní (*Anacardium occidentale*)

oddělení: rostliny krytosemenné, **třída:** vyšší dvouděložné rostliny, **řád:** mýdelníkotvaré,
čeleď: ledvinovníkovité
na konci nepravého plodu, který vytváří při dozrávání zduřelá stopka a květní lůžko, visí plod,
který známe jako kešu oříšek
po vyloupnutí ze skořápky se kešu buď praží nebo se z nich vyrábí olej
nepravý plod (připomíná jablko) je také jedlý

Orchideje (*Orchidaceae* Juss.)

Oddělení: krytosemenné, **třída:** jednoděložné, **řád:** vstavačotvaré, **čeleď:** vstavačovitě
největší a nejrozmanitější čeledi kvetoucích rostlin (30.000 druhů)
vytrvalé rostliny, které obývají převážně stromová patra tropických pralesů
epifytické rostliny

Viktorie královská (*Victoria amazonica*)

oddělení: rostliny krytosemenné, **třída:** nižší dvouděložné rostliny, **řád:** leknínovité,
čeleď: leknínovité
největší leknín na světě, jehož listy unesou i pětileté dítě

M. Brazilské zajímavosti:

Vodopády Iguazu

největší systém vodopádů na světě
leží na stejnojmenné řece Iguazu
propast podkovovitého tvaru, 80 m hluboká, 3 km široká
od roku 1986 na seznamu světového dědictví UNESCO
tvoří jej 275 samostatných peřejí
největším vodopádem soustavy je tzv. Ďáblův chřtán

Pantanal

největší vnitrozemská bažina na světě
rozloha 230 000 km²
vhodné místo pro pozorování nejrůznějších zvířat ve volné přírodě, jako např.: kapybara,
kajman brýlový, ara hyacintový, čáp jabiru a mnoho dalších

Soutok Rio Negro a Rio Solimões

soutokem Rio Negro a Rio Solimões vzniká Amazonka
k soutoku dochází přibližně 10 kilometrů od města Manaus
temné vody Rio Negra se mísí se smetanovou vodou řeky Solimões, a vytváří tak zajímavou
podívanou
oba toky mají rozdílnou teplotu vody, kyselost, jiný obsah živin a kyslíku, což některým
rybám přeplovajícím z jedné řeky do druhé způsobuje takový šok, že na pár vteřin ztratí
vědomí

Capoeira

450 let starý afro-brazilský bojový tanec, který vznikl z angolského bojového umění
původně mezi sebou bojovali afričtí otroci; před otrokáři, kteří jim boj zakazovali, plynule
přecházeli v tanec
capoeiru tančí lidé po celém světě
centrem capoeiry, kde nalezneme také nejvíce škol tohoto bojového umění, je město
Salvador

Condomblé

afro-brazílský náboženský kult, který vyznávají potomci afrických otroků žijící ve městě Salvadoru

do Brazílie tento náboženský kult přinesli z Afriky Nagové a Jorubové
obřady jsou zaměřené k bohům tzv. Orišům, kteří představují osobní ochránce, průvodce a prostředníky mezi lidmi a bohem stvořitelem Olorumem
každý Oriša má svou podobu a vlastnosti, vyznavači jim nosí obětiny (jídlo, pití, květiny...)

Karneval

tradice karnevalových oslav pocházejí z města Salvador

probíhají po celé Brazílii → nejpopulárnější a největolepější karneval probíhá v Rio de Janeiru
karneval probíhá po dobu pěti dní od pátku do úterý před Popeleční středou, tedy před začátkem postního období

Karneval vrcholí v průběhu nedělní a sobotní noci → na Sambódromu se nadšeným divákům představují vyhlášené školy samby

celá prohlídka 14 nejlepších škol samby, je zároveň renomovanou soutěží, ve které vyhrát znamená získat obdiv celé Brazílie.

N. Původní obyvatelé:

původní obyvatelé Brazílie = indiáni

nejrůznější indiánské kmeny obývají celou oblast Amazonie

počet jejich populace se rapidně snížil po příchodu kolonistů na brazilské území počátkem 16. st.

mnohé kmeny podlely evropskému vybíjení, vykořisťování

a nemocem, proti kterým nedokázaly jejich organismy bojovat

z původních více než 1000 kmenů jich do dnešní doby přežilo pouhých 200

z celkového počtu brazilských obyvatel jsou tak zastoupeni méně než 1 %

na ochranu indiánské populace a kultury našťestí vznikly nejrůznější spolky a organizace

příklady amazonských indiánských kmenů: Tucano, Yanomami, Xingu, Guaraní, Tupí

Indiáni jako zdroj potravy a léčiv využívají více než 2.000 druhů bylin a léčivých rostlin

